

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

УДК 332.1

DOI: 10.31651/2076-5843-2019-1-4-10

Андрусяк Наталія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
обліку і аудиту,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
(м. Черкаси)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8939-7750>
andrusiak.n@gmail.com

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

***Анотація.** У статті окреслено завдання і передумови розвитку інфраструктури інновацій у підприємницькій діяльності в регіонах. Виокремлено елементи суб'єктно-об'єктних відносин в процесі розвитку інновацій та залучення інвестицій в розвиток регіону. Залежно від динаміки і термінів здійснення інноваційного проекту елементи інноваційного механізму автором розділено на регулятори, стимулятори і модератори; за суб'єктами використання – елементи, що використовуються органами державної влади, транснаціональними корпораціями, підприємствами. Така класифікація елементів забезпечення інноваційного розвитку дала підставу виділити головні напрями та складові інноваційно-інвестиційних інструментів сформульовано основні напрями розвитку інвестиційно-інноваційної складової підприємницької діяльності у регіонах України. Як наслідок, виокремлено особливості промислової політики інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів України та шляхи формування регіональної інноваційної політики як органічної складової державної.*

***Ключові слова:** інновації, інвестиції, екологічна безпека, економічна безпека, ефективність, підприємство, потенціал, промислова політика, регіони.*

Постановка проблеми. Підвищення ролі інноваційно спрямованих елементів у структурі економічного механізму сталого розвитку обумовлює зміни системи суспільного відтворення: його структури, пропорцій і форм нагромадження капіталу, співвідношення галузей; структури витрат і споживання суспільства. Швидкість розвитку інноваційного процесу під дією таких елементів призводить до того, що змінюються критерії та оцінки економічної та неекономічної ефективності суспільного виробництва. Більше того, до процесу трансформації схильні навіть ознаки інноваційного економічного розвитку. Відповідно, саме інноваційно-інвестиційні інструменти можуть стати сучасним актуальним інструментом стимулювання економічного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інвестицій та інновацій в регіонах України присвячено суттєву увагу науковців, зокрема таких як Бобровська О. Ю., Волод О. І., Краус Н. М., Ортіна Г. В., Пліско І. М., Пшик Б. І., Стегней М. І., Юрків Н. Я., Яценко О. В. та інші. Не применшуючи цінності їх наукового здобутку, все ж варто відзначити, що інновації та інвестиції розглядаються переважно як компонент розвитку підприємницької діяльності, а в контексті регіону розглядається переважно його відповідний потенціал. А от роль інновацій та інвестицій як інструменту економічного розвитку регіону, на нашу думку, розглянуто недостатньо.

Метою статі є теоретико-методологічне обґрунтування місця і ролі інвестицій та інновацій у формуванні сучасної політики економічного розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інноваційно-інвестиційної складової підприємницької діяльності в регіонах України має забезпечуватись поєднанням виробничого та територіального інноваційного потенціалів для цілей створення інвестиційної привабливості. Відповідно, інфраструктура інноваційного розвитку виконує ряд комплексних завдань, котрі виходять за рамки виключно інноваційної активності (рис. 1).

Розробка напрямків інвестиційно-інноваційного розвитку підприємницької діяльності в регіонах України ґрунтується на визначеній системі цілей і задач. При цьому, формування таких цілей здійснюється на основі наявних ресурсів, перспектив галузевого розвитку та потенційних обсягів інвестування. Тобто, цілі та напрямки визначаються зовнішніми факторами та справляють безпосередній вплив на внутрішні.

Процес забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку є динамічним, що зумовлено мінливістю інноваційних розробок, динамічністю ринкових відносин та гнучкістю інвестиційних процесів. На кожному етапі розробки та реалізації напрямків забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку підприємництва в регіонах України мають бути враховані елементи їх пластичності та можливості оперативно та адекватно реагувати на зміни в ринковій, науковій та технічній кон'юнктурі, проте знаходитися виключно в межах основних державних політик.

Рис. 1. Завдання інфраструктури інноваційного розвитку підприємницької діяльності в регіонах України

Джерело: розроблено автором на підставі [1]

Різноманітні протиріччя економічного розвитку країни, спричинені як економічними, так і демографічними й екологічними проблемами, можна вирішити шляхом використання елементів, які за характером дії і напрямками детермінуючого впливу актуалізують інноваційну діяльність суб'єктів, не протиставляючи їхні інтереси, не порушуючи умов конкурентної змагальності. Залежно від динаміки і термінів здійснення інноваційного проекту елементи інноваційного механізму можна розділити на регулятори, стимулятори і модератори; за суб'єктами використання

– елементи, що використовуються органами державної влади, ТНК, підприємствами. Така класифікація елементів забезпечення інноваційного розвитку дає підставу виділити головні напрями їх використання для реалізації інноваційної перебудови економіки України [2].

Напрями підтримки інноваційної діяльності реалізуються в процесі суб'єктно-об'єктних відносин між підприємствами та органами місцевого самоврядування та державної влади завдяки відповідним окремим елементам:

- по-перше, створення не декларативних, а реальних умов інноваційного розвитку економіки країни шляхом формування комфортних умов розробки і впровадження новацій, їх патентування та розвитку; виокремлення комплексу факторів позитивного та негативного впливу структурної перебудови економіки та бізнес-процесів, що забезпечить системний та накопичувальні ефекти розвитку;
- по-друге, перетворення власне виробництва, для чого потрібні різні способи організації інноваційного процесу, які дадуть змогу надати інноваційності процесу праці, підвищити до необхідного рівня його продуктивність, зробити можливим його заміщення спеціалізованим обладнанням, перетворити знання в необхідний і вирішальний чинник виробництва і таким чином акумулювати виробничий ефект;
- по-третє, формування фінансових передумов інноваційного розвитку за рахунок створення сприятливого інвестиційного клімату в частині політичної, економічної, а особливо, валютної, стабільності та спрямування інвестицій в інноваційний розвиток.

Саме загальна система, її структура системно діючий механізм її інноваційного розвитку формують загальну інноваційну спрямованість, прогресивність, відповідність сучасним тенденціям еволюції. Тільки у такій інноваційно спрямованій системі суспільство здатне творити і розвивати свої структурні сфери. У цьому разі йдеться про взаємодію системного та інноваційного ефектів, системну перебудову для переходу на новий рівень інноваційного розвитку, формування системи для її інноваційної перебудови [2].

Суттєвість та необхідність стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку підприємництва в регіонах України в контексті формування інноваційної економіки та структурної перебудови в напрямку постіндустріального, неінноваційного та інформаційного розвитку зумовлена потребою в переході до високотехнологічного виробництва та міжбізнесових комунікацій на міжнародному рівні.

Відповідно, на макрорівні постає потреба в оптимізації та встановленні ролі інноваційного компонента в економіці, формування новітньої структури національних благ, посилення ролі людського, а значить і кадрового, фактору та формування інноваційної економічної політики в країні.

Взаємна і погоджена дія компонентів інноваційної структуризації забезпечує формування такої відтворювальної моделі національної економіки, яка може бути виражена формулою: «інновації – інтеграційні ланцюжки – інноваційне виробництво – розширене накопичення капіталу – підвищені стандарти споживання». Ця модель включає в зону свого впливу всі сфери і галузі економіки, організовує їх як єдиний простір із пропорційно-узгодженим співвідношенням чинників і мотивацій інноваційно-орієнтованого розвитку [2].

Посилення значимості інноваційного розвитку в плануванні та розробці напрямків розвитку економіки та регіонів призводитиме до кумулятивного ефекту та ефекту масштабу в країні. Системоутворюючий компонент дозволить забезпечити якісний перехід до індустріалізації економіки, створення нового типу суспільної організації праці та виробничих процесів.

Шляхи формування регіональної інноваційної політики як органічної складової державної політики можна простежити на прикладі польського досвіду. Загальна стратегія розвитку науки та інновацій у Польщі стала дороговказом для політиків і адміністраторів усіх рівнів. Їй підпорядковано регіональні інноваційні стратегії, що враховують місцеві умови і для реалізації яких розроблено план дій, котрий містить та підпорядковує за вертикаллю і горизонталлю будь-які кроки в інноваційному напрямі: чи будівництво, чи створення малого підприємства. Крім університетів та науково-дослідних інститутів Польської академії наук, основними ініціаторами та виконавцями плану дій є новостворені

центри перспективних технологій, передових досліджень і трансферу технологій, науково-технологічні парки та наукові центри. Вони тісно співпрацюють із великими і малими підприємствами, а також сприяють створенню нових інноваційних підприємств, які на початковому етапі підтримує держава [2].

Спільна та узгоджена робота усіх ланок ланцюга інновацій, організована за планом дій та загальною стратегією інноваційного розвитку, почала приносити результати. Наприклад, індустріальний науково-технологічний парк у Сувалках, енергетичний та авіаційний кластери в Жешуві започатковано в індустріально відсталих у недалекому минулому регіонах, проте нині, незважаючи на критичне ставлення до них окремих наукових колективів у столиці країни, вони активно діють, створюючи нові робочі місця та сприятливий інноваційний клімат [3].

Теперішній стан інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні можна охарактеризувати наступним чином:

- за останні роки в Україні були зроблені значні зусилля у напрямі адаптування національних стандартів (класифікаторів) до вимог європейського законодавства, проте визначальні нормативні акти, які повинні забезпечувати системність інноваційно-інвестиційних процесів, інкорпоровані недостатньо;
- інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні на сучасному етапі поки здійснюється у безсистемному режимі, що суттєво гальмує інноваційно-ринкові перетворення вітчизняних підприємств до рівня їх конкурентоспроможності;
- прийнятний для України рівень системності інноваційно-інвестиційних процесів може бути досягнутий за умови узгодженості визначальних складових даних процесів із координатами чинного простору державних класифікаторів [4].

Успішна діяльність суб'єктів інновацій на регіональному рівні передбачає:

- значну роль у реалізації на місцях елементів інноваційної політики країни;
- активну участь суб'єктів господарювання-інноваторів у розвитку регіону;
- співробітництво та кооперацію регіональних технологічних та індустріальних кластерів;
- участь у спільних технологічних і наукових проектах та пошукових наукових дослідженнях;
- оптимальне використання центрального й місцевого бюджету для економічного розвитку;
- узгоджену роботу державних органів влади, відповідальних за розвиток і реалізацію національної наукової та інноваційної політики (міністерств, національних агентств, місцевих адміністрацій тощо);
- участь у виконанні національних програм розвитку.

Розглянувши основні напрямки та проблеми інноваційного та інвестиційного розвитку можемо їх узагальнити у формі комплексної схеми (рис. 2).

Перебуваючи у тісній взаємодії, окреслені напрями все ж залишаються мінливими. Механізми їх впровадження залежать від багатьох факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, зокрема тих, що наведені вище. При цьому, наведені напрями носять загальний характер та повинні бути адаптовані для конкретних потреб регіону. Так, інноваційна активність в Київській області та Харківській суттєво відрізнятимуться. Столичний регіон є центром фінансових та управлінських інновацій, а Харківський – галузі машинобудування, в т.ч. високотехнологічного.

Висновки. Отже, у процесі дослідження окреслено фактори розвитку інвестиційно-інноваційної складової підприємницької діяльності у регіонах України, проаналізовано її інноваційну та інвестиційну складові, охарактеризовано як окремі напрями інноваційного та інвестиційного розвитку, так і способи їх поєднання, а також наведено загальну схему їх реалізації.

Утвердження інноваційно - інвестиційної моделі розвитку національної економіки є безальтернативним шляхом для України, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, відкриває можливість інтегруватися в глобальні інтеграційні процеси як рівноправний суб'єкт, забезпечити випереджальні темпи економічного зростання відносно розвинених країн світу і створити економічне підґрунтя для запровадження високих соціальних стандартів, притаманних розвиненим країнам світу.

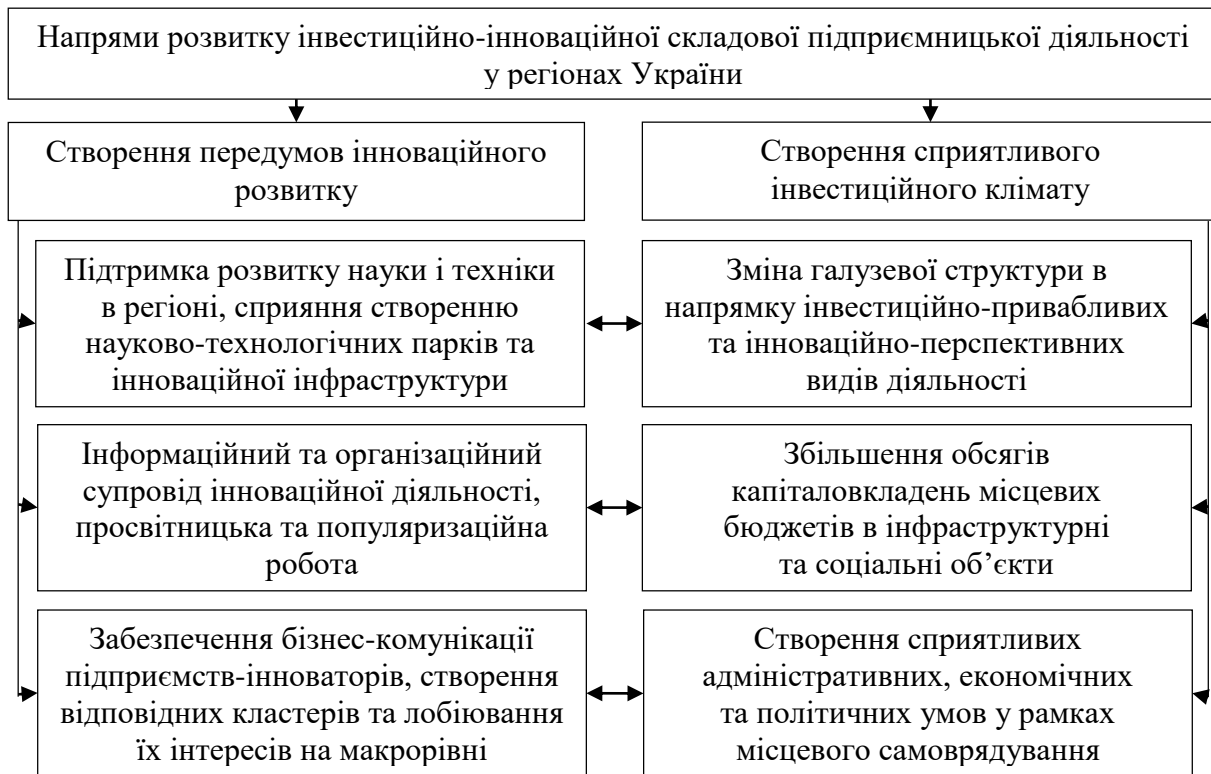

Рис. 2. Напрями розвитку інвестиційно-інноваційної складової підприємницької діяльності у регіонах України

Джерело: розроблено автором

Основним економічним ефектом розвитку реального сектору економіки є скорочення сукупних витрат виробництва в поєднанні із зростанням доходів. Зачасту, досягнення такого результату стає неможливим із зовнішніх причин виробництва. Саме на виявлення та подолання таких причин і повинна бути направлена увага органів місцевого самоврядування при стимулюванні розвитку реального сектору економіки для цілей забезпечення його еколого-економічної конкурентоспроможності.

Зазначимо, що регіони України суттєво відрізняються між собою. Останнім часом диференціація посилюється через низку причин: регіони з різною структурою економіки по-різному адаптуються до нових умов господарювання. Загалом міжрегіональні відмінності є відображенням дедалі більшої диференціації між економічною (різниця у формах власності та секторах економіки) та соціальною (різні групи населення) складовими у регіонах.

В останні роки спостерігається низька конкурентоспроможність регіонів на зовнішніх ринках, відбулося розбалансування внутрішнього ринку, економічного обміну між регіонами, значне скорочення випуску за рахунок галузей, які виготовляли продукцію кінцевого споживання (в першу чергу – машинобудування). Тісні економічні зв'язки збереглися лише між областями, де сконцентрована металургійна та вугільна промисловість. Саме вони формують найбільш потужну в країні фінансово-промислову групу, яка вже диктує свої економічні та політичні умови. Якщо врахувати, що кардинальна зміна структури власності, яка вплинула на диференціацію економічного розвитку на регіональному рівні внаслідок упровадження нових форм господарювання та зменшення частки державного сектору економіки, призвела до неможливості безпосереднього адміністративного впливу органів місцевої влади на суб'єкти господарювання та втрати важелів прямого втручання влади в їхню діяльність, можна зробити висновки, хто й де є справжнім господарем регіону. Більшість регіонів за спеціалізацією є сировинними або виробляють проміжну продукцію, їхній економічний потенціал визначають одна-дві галузі.

Досвід ринково-трансформаційних перетворень в Україні показав, що однією з обов'язкових умов створення життєздатної економіки перехідного періоду є активна регіональна політика. Серед питань, які потребують нагального вирішення в короткостроковому періоді і які, на перший погляд, постають досить буденними та прагматичними, опинилися ті з них, що безпосередньо пов'язані з економічною пасивністю суб'єктів підприємництва і, як наслідок, не виконанням державою соціального призначення. Мова йде про доходи бюджету та потреби їх масштабного перерозподілу через соціальні трансферти для боротьби з масштабною бідністю, що водночас провокує порушення базових прав людини й демотивує підприємців в отриманні легальних прибутків та пояснює незначні обсяги їх офіційної продуктивної діяльності. Власне це виклик до наукового загалу в пошуці ефективної моделі господарського розвитку.

Список використаної літератури

1. Краус Н. М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін: монографія. Київ: ЦУЛ, 2016. 596 с.
2. Стегней М. І. Інвестиційно-інноваційні доміанти сталого розвитку територіальних одиниць. Економіка і суспільство. 2015. №1. С. 45-51.
3. Офіційний сайт Науково-технологічного парку «Польща-Схід». URL: <http://www.park.suwalki.pl> (дата звернення: 16.03.2019).
4. Яценко О. В. Напрямки розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2014. №21. С. 192-196.
5. Лещинський В. П. Основні напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності. Теорія та практика державного управління. 2016р. №3-54. С. 1-6.
6. Волот О. І., Пліско І. М. Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль в забезпеченні стійкого розвитку економіки держави. Науковий вісник Полісся. 2016 р. №1 (5). С. 23-30
7. Mascull B. Business Vocabulary in Use. Cambridge University Press, 2010. 176 p.
8. Cobuild C. Business Vocabulary in Practice. Cambridge University Press, 2011. 256 p.
9. Юрків Н. Я. Просторово-секторальний аналіз реалізації потенціалу розвитку реального сектору економіки. Фінансовий простір. 2014. № 2. С. 166-172.
10. Пшик, Б. І. Взаємодія фінансового і реального секторів економіки: теоретико-методологічні аспекти. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 3. С. 3–8.
11. Бобровська О. Ю., Савостенко Т. О., Польська І. Е. та ін. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с.
12. Porter M., Ketels C.. Competitiveness : Moving to the Next Stage. DTI Economics Paper 3. London : Department of Trade and Industry. 2003.
13. Ортіна Г. В. Розвиток реального сектору економіки України в системі державного стратегічного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №16. С. 98-101.

References

1. Kraus, N. M. (2016). Formation of innovative economy in the conditions of institutional changes: monograph. Kyiv, R: TSUL.
2. Stegney, M. I. (2015) Investment and innovation dominants of sustainable development of territorial units. *Economy and society*, 1, 45-51.
3. Science and technology Park "Poland-East", <http://www.park.suwalki.pl/>
4. Yatsenko, O. V. (2014). Directions of development of investment and innovation activities of enterprises. *Collection of scientific papers of Cherkassy state technological University*, 21, 192-196.
5. Leshchinsky, V. P. (2016). The Main directions of increase of efficiency of investment activity. *Theory and practice of public administration*, 3 (54), 1-6.
6. Volot, A. I. & Plisko, I. M. (2016). Real sector of economy: essence, components and its role in ensuring sustainable development of the state economy. *Scientific Bulletin of Polesie*, 1 (5), 23-30.
7. Mascull, B. (2010). Business Vocabulary in Use. Cambridge, Cambridge University Press.
8. Cobuild C. (2011). Business Vocabulary in Practice. Cambridge, Cambridge University Press.
9. Yurkiv, N. I. (2014). Spatial-sectoral analysis of the potential development of the real sector of the economy. *Financial space*, 2, 166-172.
10. Pshik, B. I. (2013). Interaction of financial and real sectors of economy: theoretical and methodological aspects. *Bulletin of the University of banking of the National Bank of Ukraine*, 3, 3-8.

11. Bobrovskaya, O. Yu. & Savostina, T. O. & Polska I. E., etc. (2013). *Ensuring the competitiveness of regions in the context of enhancing economic development*. Dnepropetrovsk: DRIDU NADU.
12. Porter M. Ketels C. (2003). *Competitiveness : Moving to the Next Stage*. London: Department of Trade and Industry.
13. Ortina, G. V. (2017). Development of the real sector of the economy of Ukraine in the system of state strategic management. *Investment: practice and experience*, 16, 98-101.

Andrusiak N. O.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate professor, department of enterprise economics,
accounting and auditing
The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

INNOVATIVE INVESTMENT TOOLS TO STIMULATE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS

Introduction. *Increasing the role of innovative elements in the structure of the economic mechanism of sustainable development causes changes in the system of social reproduction: its structure, proportions and forms of capital accumulation, the ratio of industries; the structure of expenditure and consumption of society. The speed of development of the innovation process under the influence of such elements leads to changes in the criteria and evaluation of economic and non-economic efficiency of social production. Moreover, even the signs of innovative economic development are subject to the process of transformation. Accordingly, it is innovative investment instruments that can become a modern and relevant tool for stimulating the economic development of regions.*

Purpose. *The purpose of this study is a theoretical and methodological justification of the place and role of investment and innovation in the formation of modern policy of economic development of the regions of Ukraine.*

Results. *The article outlines the tasks and prerequisites for the development of innovation infrastructure in entrepreneurship in the regions. Elements of subject-object relations in the process of development of innovations and attraction of investments in development of the region are allocated. Depending on the dynamics and timing of the innovation project, the elements of the innovation mechanism are divided into regulators, stimulants and moderators; for the subjects of use – the elements used by public authorities, transnational corporations, enterprises. Such classification of elements of ensuring innovative development gave the basis to allocate the main directions and components of innovative and investment tools the main directions of development of investment and innovative component of business activity in regions of Ukraine are formulated. As a result, the features of the industrial policy of innovation and investment development of the regions of Ukraine and the ways of formation of regional innovation policy as an organic component of the state are highlighted.*

Originality. *The article substantiates the need for the integration of instruments to stimulate innovation and investment development in the system of regional industrial policy and the corresponding transformation of the state strategy of economic development.*

Conclusion. *Instruments of innovation and investment development of regional economies cover scientific and technical development, information and organizational support, loyalty to regulatory. Approval of the innovation and investment model of the national economy development is an alternative way for Ukraine, which allows to ensure the competitiveness of the domestic economy, opens the opportunity to integrate into the global integration processes as an equal subject, to ensure faster rates of economic growth relative to the developed countries of the world and to create an economic basis for the introduction of high social standards inherent in the developed countries of the world.*

Key words: *innovations, investments, ecological safety, economic safety, efficiency, enterprise, potential, industrial policy, regions.*

*Одержано редакцією: 31.01.2019
Прийнято до публікації: 07.02.2019*